

republicat,
Dr. I. Stoenie - Livia Bandara *făcătorii*"

Prin 1935, un liberal din generația post-unionistă, Hr. Muz Agnăvrian, deplăungea faptul că, pe plan politic, „o generație nouă nu împreună niciu de la generația trecută și generația trecută nu poate transmite generației noi problemele ei nerevolvate.”, sperând că o altă generație, în viitor, debarasată de pasiuni, de vanități, de „prejudecăți”, va reuși, prin elicele ei, să creeze acea unitate morală, indispensabilă unității tăruii.“

În scurta noastră istorie postdecembriștă, în care se încearcă reinșaurarea unui regim democratic autentic, după 50 de ani de dictatură comunistă, istoria se repetă: „generațiiile” nu par a fi capabile de comunicare.

„Geneva” lansează o temă controversată sau vulnerabilă din trecut, actualizând-o, și, în jurul ei, spiritele se inflămează, ajungându-se la dispute crucene. Este cazul autorului „Il-^{astăzile}an-său-^{astăzile}național-^{astăzile}de România”, a timărilui Sorin Ghernăde la Cluj. Provocarea, în sine, nu este blamabilă, ar putea fi chiar folositoare.

Pentru că da, este adevărat, în scurta istorie a României întregite, a existat o atare polemică, o surdă competiție - istorică, politică, morală, culturală - privind meritele istorice, paternitatea ideilor, aportul și jertfele provinciilor românesti, ale partidelor politice și clasei și liderilor politici, personalităților care au format „generația Războiului și a Unirii.“

Numai că, în epoca pe care o numim cu usurătate „interbelică” (fără să-i măsurăm tensiunea istorică) cei care au întreținut această dispută, alcătuiau generația care a gândit, a luptat și a înfăptuit; erau oameni cu merite incontestabile în actele ce au pregătit, prefațat și realizat Unirea;

erau intelectuali de prestigiu și, mai puțin de toate, erau și au rămas „buri români”.

Până la Unire, trăiseră în provincii românesti cu destine și stăpiniiri diferite. Spiritual și cultural, fuseseră conectați la medii de civilizatie diferite. Aveau calități și defecte specifice „provinciale” și - de ce nu? - își săpuau caracterele în „școli” diferite. Yu' sfarsit, acțiunile lor politice purtau și „pestea” mentalităților în care au fost nevoiți să lupte.

Ce știe Sorin Gherman despre acei înaintași, fie ei regăteni, ardeleni, basarabeni, bucovineni, în cei își motivează ideologie defulările transilvane citindu-i? Din cîte am cîtit din „Rendurile” sale, dar, mai ales, din cîte l-am auzit în dialogul cu Octavian Paler, știe foarte puține și, din ceea ce a aflat, nu a înțeles mare lucru. Dacă aș fi simțit că vrea să învețe, i-ar fi recomandat o bibliografie. Cum însă domnia să vrea - nu mai însez aici ce vrea - să pocheze cu „furi provincială” memoria, și astăzi destul de confuză, agitând cîteva frânturi de gînd a unor făptuitori ai unității naționale, spun doar „Tarfă-l Doamne, că nu știe ce face!”

Nu-l dojenesc, nu-l corecțez, nu încerc să-i spulber șoferul, nici măcar nu comentez, ci propun cîteva mărturii din vremuri nu mai puțin ușoare ca cele de astăzi, ca să mediteze asupra lor și să se cred că „chemat” să resusciteze „transilvanismul”.

- Încep cu ardelenul Stefan Cicio Pop (unionist defunct, membru al P.N.R. apoi P.N.T., președinte al Adunării Deputaților în guvernarea ardelenului Iuliu Maniu.

București, 11 decembrie 1930): „De aici, din Parlamentul acesta [Vechiul Regat] nu au auzit voici generoase în vremuri de grecă încercare pentru provinciile care

nu creau încă libere. Înini aduce ominte cum și războilit
o lume îubiragă Parlamentul din 1894, alii uci și nu s-a

pus la ordinea jilei chesilușen românișmului, chesilușne
care m-a mai putut să înlătură de la ordinea jilei
plină elud nu a fost soluționată în întregime. De aici,
din acest Parlament, a pornit în toată lumea cuvîntul
puternic și cald de frate, de aici a răsunat glasul
puternic că românismul nu se lasă desfășurat și că
fiului se vor găsi stăuse laolaltă... | cu toti lao-
laltă, ești la ești, să ne apărăm pentru a putea ieși cu
bine din situația grea în care ne aflăm... | menitând
niciodată că România, în aceste părți ale Orientului, are de
îndeplinit o misiune mare, care o face domnă să ocupe
un loc de frunte între popoarele civilizate ale lumii!"

● Continuî cu Nicolae Iorga (pe atunci prim-ministru,
criticat că ar avea "cera" cu ardelenii. București, 25 iunie,
ziulie 1930): „S-a vorbit de nu stiu ce antagonism între
mîne și Ardeal. Era în anul 1906. Pe drumurile
Ardeului mergea, pe banii lui, singur, oprit îci
și colo de fundarmeria maghiară, un profesor care avea
în singură dorință, să cunoască sat de sat, carte
bisericească de carte bisericească, slovă de slovă... |
într-o vîrstă a Natiiei sale. Si cred că nu există
în Vechiul Regat un om care să fi plus, care să fi visat
de vîtor, cu Români apăsatî atunci, decât omul care
este prezentat aici, în Camera României Unite,
ca dusmarul Ardelenilor... | cînd împrele aceră
tot Ardealul în doră și are făcute cheia în bujunar,
de unde vreti dvs. să găseste ardeleni?... | Cei alții sunt
nationaliști și patrioți, iar noi, astia suntem lipsiti
de simțul național și patriotic! De aceea ardelenii nu
pot colabora cu mîne! Dar era excelent cînd stăteam
alături de dl. Yulin la Miu... | Cum Dumnezeu

oastăji, pentru anumiti oameni din Ordens, am devenit simistru?"

- Răspunsul celui care tocmai îl atacase cu vioLENȚă, Octavian Goga (ardeleanul, poetul, luptătorul național, pe atunci deputat și membru în P. Poporului, condus de generalul-erou Cverescu. București, 25 iunie): "Nimeni nu trage la îndoială străduința de o viață întreagă pe care ati pus-o ca să apropiati sufleteste Vechiul Regat de toate emanatiunile trupului românesc. In această operă de iucărare sufletească a meamului, sunteți unul din marii autori ai unității naționale" dor... și își continuă atacurile pentru "prezent", în cînt Nicolae Iorga, mînonit de "ingratiu din ea" să, îi amintea: „... | la București, în momentele cele mai grele din viața poporului românesc, la o masă de lîneri în mijlocul căroră eram eu și cîteam istoria lui Iihai Viteazul | ... | era un simpatic tînăr blond | ... | Acel tînăr erai dta, iar cel care te-a prezentat poporului românesc sunt eu | ... | Eu sunt ușul gloriei atale meritale...”

- Tată gîndurile altui ardelean de prestigiu, Alexandru Tăîda-Voerod (membru de marcă al P.N.R, apoi P.N.T, pe atunci prim-ministru al României Unregite. București, 2 sept. 1932): "de când eram copil, eu am început să frice, în casa părintească și a moșului meu, că deuă nume erau pomeneite, două figuri mari erau sărbătorite, afară de Regele Carol | ... | Ion Brătianu și logălniceanu. Așa am crescut, în această tradiție | ... | Căcă noi, Ordelenii, cănd am trecut aici, cu sentimentul că noi trebuie să mergem alături cu Partidul Liberal, dată fiind evoluția noastră, cu dezăvîrsire democratică, și legătura noastră sufletească și de viu și de moarte | ... | am ajuns să mergem contra liberalilor, lînd asupra noastre toate persecuțiile, împreună cu Partidul Tânăresc cu care am suționat | ... |"

Pentru trecutul istoric, recunoștință personală către vrei.
Niciodată nu vreau să cred că Ion Brătianu, tatăl,
a zis: « Ardealul fără Ardeleani! » și continuă să
facă „procesul” integrării ardeleanilor în viața politică românească,
cu grave acuzații libarante anti-liberale.

- Gheorghe I. Brătianu (regătean), liberal dijident în acea
vreme, deputat și sef al P.NL-georgist): „... în deatoria
mea să protestez în contra cuvintelor pe care le-ati folosit
la adresa P.N.L... în 1922, dvs. ati fost aproape să
ajungeți la o înțelegere de guvernare cu PNL, de sub prese-
dintia tatălui meu Ion Brătianu.” A urmat o controversă
plină de informații și savurosoe destăinuire, înțeit ar
fi imposibil să le cuprind aici. În istorie, ca disciplină
umanistă, acesta se cheamă „context”, ~~pe care~~ în năruș German
ar trebui să-l respecte atunci cînd folosește „tăieture”, dar
asta este o altă complicată problemă deontologică.

- Continui să-i sugerez, prin exemplificări, subiecte de
meditație. De data aceasta, frămîntarea unui tîrnăr
tărănist, regătean, membru al P.Tărănesc-dr. Lupu,
deputat (București, 17 iunie 1931) Stefan Goicălanu, membru
prima călătorie în Ardealul eliberat, întovărîndu-l pe
lorga: „... la un banchet, un tîrnăr ardelean le-a fi
spus: « De profesor, orice să ar întîmpla, generația noastră
nu se va înțelege cu generația actuală din Vechiul Regat! »
Era această înțelegere o simplă fictiune, era o
crediță falsă, noi eram confundați cu bîzantinismul
și fanariotismul politic...! Eram de fată noi, tîneretul,
care reprezentam generația de sacrificiu, care muscase
pămințul acesta pentru Ardeal. Nu puteam să primim
oferă infișată pe care me-a aruncat-o tîrnărul
profesor ardelean, și o respingem cu mai multă
îndignare... lăzi, cînd au trecut 13 ani de la lîuire...! ”

când colegul nostru, Adrian Brătianu a fost bătut în campania electorală, fiind întrebăt ce a făcut pentru Bărbații de pește să candideze acolo: și-a lăsat o parte din trupul lui pe cămășile de luptă ale Ardealului.

Eru un temperament veloramic și la bătul pamphletar, ~~affirmare~~ decanul de vîrstă al parlamentului, moldoveanul-regatului.

- Mihail St. C. Cuțescu (pe cînduici despartit de Soga, președinte L.N.C.) spunea la 21 dec. 1931: „Mi-aduc aminte de sechisa lui istoria de la 1864, a cărei lîngădă a fost a mea, bornită de la Jassi. Mi-am amintit de luptele eligii Culturale, pe care eu împărtășești la Jassi, în 1890 [...] de acor prizonier iernă de la 1916, când Regele Ferdinand rătăcind eu vagonul într-o mușă și lăsat în mijloc la urmă ne-am văzut trădati – noi, Români, care am jertfit 800.000 de eroi pentru unitatea Ardealului – cum fost trădati cu dispreț, ea Regăfem! [...] ca «ardeleni» săi. Si oricare perpetuitatea guvernării își acordă agitații neînălțăde, care dezbină meamul nostru românesc [...] trebuie să i se dea un răspuns hotărît: că noi, Români, indiferent suntem sau nu, nu tolerăm o astfel de politică de invadare și de atâtare; politică împotriva regatului lor.”

- Si iată, ia răsărit, mărturia unui alt ardelen, liberalul Leontie Moldovan, rostită la 3 august 1932, tot la București: „Pentru noi ardeleni ~~liberali~~ niciodată nu există curțințul de «Regat»; nici odată nu știm că venim în «regat» nici chiar în România. În vremea noastră, lumea venea «în țară». [...] Ardelenii venau în țară moșteniți, a tuturor românilor. [...] ca să se explică această unitate a limbii românești de la Nistru pînă la Tisa, ca să se explică că nu avem dialecte, ci o singură limbă românească, integrală, pe tot întinsul teritoriului românesc.”

- Si ar mai fi enorm de multe mărturii, argumente, controverse pe tema "regăterii" - "ardeleanii", printre care ampla lectie de istorie a ardeleanului Alexandru Sapărătu (senator și ministru în legislaturile interbelice, ca membru P.N.L.) despre contribuția Vechiului Regat la evanescerea Ardealului. București, 18 august 1932 : „Tara acesta [Vechiul Regat] a fost prioritară de dusmanii Statului nostru cu temere pentru stăpînerile lor. Orice act, orice eveniment din România, care aducea progresul statului și poporului nostru, erau priviți cu îngrijorare ~~[]~~ [explica aceste evenimente și etape în construcția statului modern românesc], toate acestea, pentru mine, ca istoric și om politic, sunt toate dovezi perentoriile că dezvoltarea înseși a statului românesc, consolidarea lui, cu toate urmările politicei sale naționale erau privite de dusmanii nostri, cu temere să îngrijorare, ca să se asigure o dominanție politică milenară pe care l... O societate primedintă, ba chiar pierdută!"
- Se acum și aici, vocea lui Julie Maniu așa cum s-a auzit la radio la 27 ian. 1934 (publicată în douăzi de "Aderăril") : „Prin spirit de jertfă, prin curaj și tenacitate, a reușit Vechiul Regat, Piemontul Românesc, să adune în jurul său toate provinciile românesti animate de același dor frățesc, de a fi pe veci împreună. Unitatea statului nostru, Izvorul din voine și jertfa tuturor românilor și realizată cu concursul neputit al cehilor noștri, își are garanția existenței sale în păterea de viață a nemilului românesc. Spunea, atunci, ce trebuie făcut pentru consolidarea acestei unități. Închiso : „Vom putea să păstrăm respectul omenirii față de noi și supremul bine ce l-am ajuns: România Mare."

Ocste gânduri și roci de trebuie să-l tiebure pe domnul Sabin Chermanu, dacă ar vrea să fie "o voce" a Transilvaniei.

În atenția personală a domnului
Cornel Nistorescu.

Pentru eventuale corecturi sau
meșteșugeri,

Livia Dandara
telefon 410.75.54.